

СЕКЦІЯ 11 СТАТИСТИКА ТА ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА

УДК 338.24

Бутинець Ф.Ф.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки обліку і аудиту
Вінницького фінансово-економічного університету***Худолій В.Ю.***доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та менеджменту
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая*

ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СТАНУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

DIAGNOSIS OF ECONOMIC STABILITY OF THE STATE OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання діагностики економічної стійкості промислових підприємств. Антикризове управління діяльністю підприємств вимагає систематичної регулярної оцінки кризових явищ фінансової діяльності та прогнозування її можливого погіршення. Зміст результатів діагностики економічної стійкості підприємства виходять за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, що відображають різні аспекти діяльності підприємств.

Ключові слова: діагностика, економічна стійкість, антикризове управління, прогнозування.

АННОТАЦІЯ

В статье рассмотрен вопрос диагностики экономической стойкости промышленных предприятий. Антикризисное управление деятельностью предприятий требует систематической регулярной оценки кризисных явлений финансовой деятельности и прогнозирования ее возможного ухудшения. Содержание результатов диагностики экономической стойкости предприятия выходят за рамки расчета отдельных коэффициентов и предусматривает изучения комплекса показателей, которые отображают разные аспекты деятельности предприятия.

Ключевые слова: диагностика, экономическая стойкость, антикризисное управление, прогнозирование.

ANNOTATION

The article deals with the place of investment support in the financial area of the formation a stable state of the enterprise, the definition of the task of investment support and the dependence of the structure of sources of investment support formation from the effects of many factors such as the current system of enterprise taxation, the growth rates of sales of enterprise products, the credit policy of the national bank of the country, etc., which enables enterprises to minimize the costs of raising capital from reduce the risk of loss of solvency and prevent crash.

Keywords: investment support, competitiveness, economic stability, sources of investment support, investment attractiveness.

Постановка проблеми. Проблема дослідження економічної стійкості промислових підприємств України завжди була актуальною. Коливання економічної активності, криза у реальній економіці та фінансовій системі України й інших країн світу істотно вплинули на

стійкість роботи промислових підприємств, виявили їх неконкурентоспроможність, надзвичайно низькі адаптаційні можливості для подолання негативних явищ ринкового середовища. Чимало підприємств опинились на межі банкрутства і сьогодні вирішують питання створення свого стратегічного виробничого потенціалу. Тому діагностика економічної стійкості промислових підприємств України завжди була актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діагностики економічної стійкості підприємства досліджували такі вітчизняні та зарубіжні автори, як В. Арнольд, Д. Джозеф., Ж. Йосс, М. Месарович, М. Моїсеєв, М. Морішима, І. О. Бланк., В.М. Геєць, М. С. Герасимчук, В.М. Гриньова, М.І. Зверяков, А.І. Ковальов, Т. В. Майорова, А. А. Пересяда, В. П. Савчук, С.Д. Супрун, В.М. Хобта, Н.А. Хрущ, Л.І. Федулова, У.Ф. Шарп, А.Д. Шеремет, С. В. Юхимчук та інші. Але в повному обсязі проблема діагностики економічної стійкості стану промислових підприємств на основі комплексного підходу не вирішено.

Постановка завдання. В даній статті дослідимо алгоритм діагностики економічної стійкості промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Огляди досліджень надає різні підходи до визначення поняття діагностики. Але і досі не вироблено єдиної концепції, не визначено її змісту та функцій, використовуються різні методичні підходи. Деякі науковці трактують економічну діагностику в досить вузькому сенсі та акцентують увагу лише на деяких її аспектах, що не розкриває повністю зміст діагностики та її потенційні можливості як сучасного управлінського інструменту. Частина дослідни-

ків взагалі ототожнюють діагностику з економічним або фінансовим аналізом, і не вважають діагностику як окремий етап управління. Однак, недоцільно обмежувати діагностику тільки дослідженням фактичного фінансового стану підприємства за допомогою моніторингу системи фінансових показників. Економічна діагностика діяльності підприємства за своїм змістом та спрямуванням є також діагностикою проблем, що виникли в процесі функціонування підприємства та можуть зумовити негативні наслідки для його життєдіяльності, генерувати загрозу виникнення ситуації банкрутства та припинення діяльності [1].

В останні роки практика діяльності підприємств довела актуальність діагностики забезпечення їх економічної стійкості. Звичайно, збитковість чи банкрутство підприємств можна пов'язати із світовою економічною кризою та особливостями національної економіки, але, як показує практика господарювання, більшість підприємств банкрутів не діагностувала свою економічну стійкість і не формувала заходи щодо її забезпечення ні в поточному, ні в стратегічному часі. На цей час все дедалі більше менеджерів вищих ланок бажають розраховувати та прогнозувати показники, які дали б змогу визначити здатність підприємства протидіяти негативним зовнішнім і внутрішнім впливам і при цьому залишалися у відносній рівновазі.

Взагалі, діагностика, це метод аналізу стану виробничої системи. Загальновідомо, що існують три блоки діагностик економічної стійкості підприємств – моніторинг, експерт – діагностика та фундаментальна діагностика. «Діагностика – метод аналізу стану виробничої системи для виявлення й усунення в ній диспропорцій, що сприяють появі «вузьких місць», тобто «хвороб» виробничого організму» – визначає Ф. Ф. Аунапу [2]. «Діагностика банкрутства – такий вид фінансового аналізу, що спрямований у першу чергу на виявлення якомога раніше різноманітних збоїв і недоліків у діяльності підприємства, потенційно небезпечних з погляду можливості настання банкрутства» – надає визначення А. П. Ковальов [3]. І. О. Бланк поділяє сам процес діагностики на два етапи: експрес і фундаментальну. Він вважає, що експрес-діагностика банкрутства забезпечує раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства і дозволяє вжити оперативних заходів для їх нейтралізації, а фундаментальна діагностика дозволяє розширено аналізувати кризовий фінансовий стан підприємства та конкретизувати шляхи його майбутнього фінансового оздоровлення [4]. Запропонована І. О. Бланком система індикаторів нараховує 41 абсолютний і відносний показник, що характеризують різні сторони фінансово-господарської діяльності підприємства. При цьому він виділяє три принципові характеристики оцінки масштабів кризового фінансового стану підприємства: легка

фінансова криза; глибока фінансова криза; фінансова катастрофа.

Але не зважаючи на дослідження питання діагностики економічного стану промислових підприємств, все ж можливо ствердити, що сучасний підхід до розуміння економічної стійкості не має комплексного системного вирішення і є досить одностороннім, оскільки він обмежується рамками фінансових категорій. Для досягнення стійкого стану підприємство, яке є відкритою соціально – економічною системою, повинно володіти здатністю відображати протидію негативним внутрішнім і зовнішнім впливам та уміння пристосуватися до змінних умов. Взагалі стійкість передбачає здатність системи утримувати її у заданих параметрах. У такому визначенні враховується також необхідність створення комплексу умов достатнього для того, щоб зменшити негативні наслідки можливої нестабільності внутрішньогалузевого і міжгалузевого зв'язків.

Огляд літературних джерел надає можливість стверджувати, що антикризове управління діяльністю підприємств вимагає систематичної регулярної оцінки кризових явищ фінансової діяльності та прогнозування її можливого погіршення. Така оцінка здійснюється на основі фінансового аналізу та повинна мати діагностичний характер. Діагностика фінансового стану й стійкості функціонування підприємства – етап управлінського процесу, що дозволяє на ранній стадії виявляти порушення пропореції у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві та встановлювати причини, що їх викликали [5].

Зрозуміло, що зміст результатів діагностики економічної стійкості підприємства виходять за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємств.

Сучасна діагностика економічної стійкості підприємств має свої певні відмінності від традиційного аналізу фінансово – господарської діяльності підприємств. По – перше, все більше зростає залежність діяльності підприємства від впливу зовнішнього середовища – надійності партнерів, зміни курсу національної валюти та нестабільності законодавчої бази; по – друге, економічна стійкість підприємства залежить і від стабільності його внутрішнього середовища – результатів його виробничо – господарської діяльності.

Метою діагностики економічної стійкості підприємств повинно стати пошук резервів посилення конкурентоздатності, пошук резервів підвищення рентабельності та можливості виконання підприємством зобов'язань перед бюджетом, працівниками, партнерами. Діагностика економічної стійкості підприємств полягає у трьох функціях, які здійснюють постійний взаємопов'язаний кругообіг (рис. 1).

Сьогодні в Україні більшість підприємств не можуть на належному рівні забезпечити свою

економічну стійкість, загальні особливості їх стану зводяться до наступного:

відсутність реакції на появу на ринку сильних конкурентів;

невизначеність місії та цілей підприємства;

відсутність інноваційної політики або її низький рівень;

відсутність стратегічного планування;

відсутність розроблених відповідних методів і механізмів забезпечення економічно – стійкого розвитку підприємства.

Таким чином діагностика економічної стійкості підприємства вирішує

наступні задачі, представлені на рис. 2.

Зрозуміло, що напрямки діагностики економічної стійкості підприємства повинні стати: аналіз якості активів і пасивів, обґрунтованість витрат та доходів, аналіз прибутковості, аналіз розподілення прибутку.

Автори наукової праці «Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису» проф. Р. В. Фещур та Х. С. Баранівська виділили 4 основні підходи до розгляду та тлумачення сутності економічної стійкості підприємства у процесі його функціонування та розвитку. Згідно із першим підходом, економічна стійкість підприємства – це стійкий стан підприємства, яке перебуває в умовах динамічної рівноваги. За другим підходом, економічна стійкість підприємства трактується як уникнення проблем фінансової стійкості, забезпечення конкурентоспроможності та недопущення до банкрутства [6]. З точки зору третього підходу, під економічною стійкістю підприємства слід розуміти стійкість розвитку підприємства, а з позиції четвертого – стійке економічне зростання, що відображає динамічну рівновагу підприємства та його ефективний розвиток [7, с. 286].

Огляд літературних джерел надає можливість ствердити, що основними бізнес-індикаторами діагностики економічної стійкості підприємства є: рівень фінансової стійкості підприємства (містить показник забезпечення підприємства власними коштами, показник незалежності, показник фінансової стабільності, показник маневреності власного капіталу, показник швидкої ліквідності, показник абсолютної ліквідності, показник поточної ліквідності); рівень виробничої стійкості підприємства (розраховується за показником фондоддачі, показником фондозабезпеченості, показником продуктивності праці, показником якісного стану основних засобів, показником виробничого потенціалу, показником рентабельності виробництва, показником матеріаломісткості); рівень організаційно-управлінської стійкості

підприємства (враховує показник відношення управлінських витрат до темпів підвищення обсягів виробництва продукції, показник економії апарату управління, показник опрацювання інформації); рівень кадрової стійкості підприємства (обчислюється за показником плинності кадрів, показником стабільності персоналу, показником задоволеності потреб працівників, показником підвищення кваліфікації працівників, показником рівня освіти працівників); рівень науково-технічної та інноваційної стійкості підприємства (включає показник рентабельності інновацій, показник рентабельності витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи); рівень інвестиційної стійкості підприємства (містить показник рентабельності інвестицій, показник інвестиційної активності, показник терміну окупності інвестицій, показник обсягу інвестицій у виробництво); рівень ринкової стійкості підприємства обчислюється за показником рентабельності продажу продукції, показником рентабельності чистих активів, показником товарності, показником рівня маркетингових досліджень).

Рис. 1. Функції діагностики економічної стійкості підприємства

Рис. 2. Задачі діагностики економічної стійкості підприємств

На першому етапі діагностики надається загальний діагноз фінансового стану підприємства, а при виявленні кризових явищ визначається їх вид, причини і швидкість охоплення підприємства; на другому – поєднують метод експрес-діагностики фінансового стану з обґрунтованим, фундаментальним дослідженням виду кризових явищ і причин їх виникнення. При цьому діагностування фінансового стану і стійкості функціонування підприємства здійснюється на всіх стадіях циклу кругообігу капіталу, тому, що фінансові труднощі можуть виникнути на будь-якій з них.

Алгоритм діагностики економічної стійкості промислових підприємств представимо на рис. 3.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можливо ствердити, що сучасна діагностика економічної стійкості підприємств має свої певні відмінності від традиційного аналізу фінансово – господарської діяльності підприємств.

По-перше, все більше зростає залежність діяльності підприємства від впливу зовнішнього середовища – надійності партнерів, зміни курсу національної валюти та нестабільності законодавчої бази; по – друге, економічна стійкість підприємства залежить і від стабільності його внутрішнього середовища – результатів його виробничо – господарської діяльності.

Зрозуміло, що зміст результатів діагностики економічної стійкості підприємства виходять за

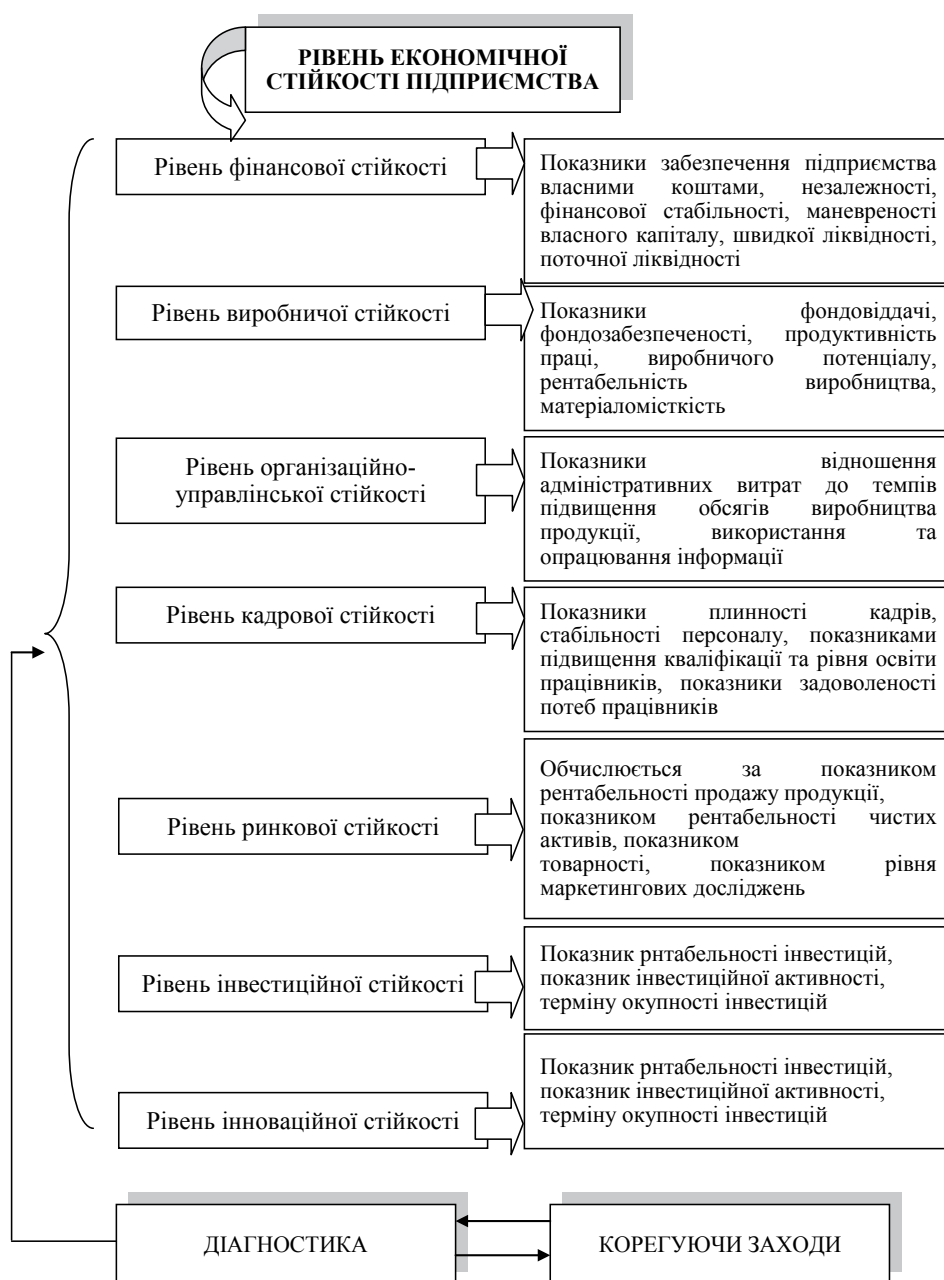

Рис. 3. Алгоритм діагностики економічної стійкості промислових підприємств

межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємств.

Метою діагностики економічної стійкості підприємств повинно стати пошук резервів посилення конкурентоздатності, пошук резервів підвищення рентабельності та можливості виконання підприємством зобов'язань перед бюджетом, працівниками, партнерами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сутність діагностики економічного стану підприємств в сучасних умовах господарювання / Шляга О. В., Фурсик М. В. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – С. 44-54.
2. Аунапу, Ф. Ф. Диагностика производственных систем [Текст] / Ф. Ф. Аунапу – Иркутск : ИЦНТИ, 1975. – 39 с.
3. Ковалев, А. П. Диагностика банкротства [Текст] / А. П. Ковалев. – М. : Финстатформ, 1995. – 96 с.
4. Бланк, И. А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. [Текст] / И. А. Бланк – К.: Ника-Центр, 1999 – 528 с.
5. О. Загородня, В. Серединська /Діагностика фінансового стану і стійкості функціонування підприємства ISSN 1993-0259. ISSN 2219-4649. Економічний аналіз. 2010 рік. Випуск 7. 262-264
6. Фещур Р. В. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису / Р. В. Фещур, Х. С. Баранівська //Вісник Національного університету «Львівська політехніка» : Проблеми економіки та управління. – 2010. – № 684. – С. 284–290.
7. Діагностика економічної стійкості підприємства і роль інформації та комунікації в контексті стійкості динамічної рівноваги, функціонування і розвитку / Р. М. Скриньковський, Я. С. Максимчук, К. Б. Харук // Проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 162-168. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Рекон_2015_3_23
8. Кадол Л.В. Етапи реструктуризації підприємств будівельної галузі //Вісник Криворізького університету// Зб. наук. праць. – 2005. – Вип. 6. – С. 193–196.